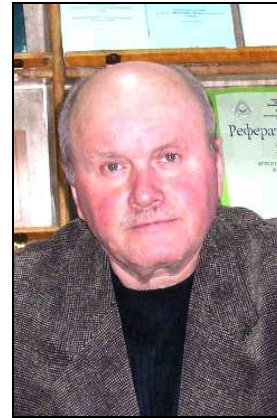

ПРИСЯЖНЮК

Микола Володимирович,
міністр аграрної політики
і продовольства України,
канд. техн. наук

ГЛАЗУНОВ

Геннадій Опанасович,
зав. сектору,
Державна наукова сільськогосподарська
бібліотека НААН України,
(м. Київ)

**ТВОРЧА ДОЛЯ ПРОФЕСОРА А.М. СЛІПАНСЬКОГО (1896–1942)
ЯК ВІДДЗЕРКАЛЕННЯ ПРОТИРІЧ АГРАРНОЇ НАУКИ
ТА ПОЛІТИЧНИХ ОЗНАК РАДЯНСЬКОЇ ДОБИ 20–30-х рр. ХХ ст.**

У публікації вперше комплексно досліджуються історична хронологія подій, які торкалися біографічних свідчень та наукової діяльності першого віце-президента Всеукраїнської академії сільськогосподарських наук професора А.М. Сліпанського, що наштовхнулися на політичні ознаки класового порядку радянської доби. Можливо кожне переконання мало право на існування. Але державно-управлінськими заходами радянська влада започаткувала класові погляди найвищими. Внаслідок вона поставила нанівець розвиток аграрної науки на роки та й безпідставно репресувала багатьох її носіїв.

В публикации впервые комплексно исследуется историческая хронология событий, касающихся биографии и научной деятельности первого вице-президента Всеукраинской академии сельскохозяйственных наук профессора А.Н. Слипанского, преткнувшихся с действовавшими политическими признаками классового порядка советского времени. Возможно, каждое убеждение имело право на жизнь. Однако государственно-управленческими мерами советская власть поставила классовые воззрения наивысшими. Вследствие этого она притормозила развитие аграрной науки на годы и безосновательно репрессировала многих ее носителей.

In publishing the first comprehensive study the historical chronology of events relating to the biography and scientific activity of the first vice-president of the All-Ukrainian Academy of Agricultural Sciences Prof. A.N. Slipanskiy with politically signs

of class about the Soviet time. Perhaps each conviction had the right to life. However, the state-management measures, the Soviet government put the class views of the highest. Consequently, it slowed down the development of agricultural science for years and unreasonable repression of many of its carriers.

Постановка проблеми. Стосовно долі професора А.М. Сліпанського надруковано чимало статей, зокрема й одного із авторів цієї публікації, які розкривають його жереб долі, організаційно-наукове значення праць, втрачені можливості країни примножити економічний та науковий потенціал через недооцінку наукової постаті вченого та організатора науково-дослідної справи. Дана публікація є першою спробою поєднати дві, здавалося б зрозумілі речі 1930-х років, що наведені в заголовку. Однак, змушені констатувати, що наявність контроверз негативно позначилося на долі багатьох особистостей та пригальмувала розвиток аграрної науки в країні.

Цілі і завдання статті. Вивчити, за хронологією подій, обставини наукового життя професора А.М. Сліпанського в непрості 1920–1930-ті роки, проаналізувати його науково-організаційну діяльність як наукового посадовця на фоні розвитку аграрної науки країни через історичні виклики та владні можливості України у складі Союзу РСР.

Виклад основного матеріалу. Аграрні перетворення радянської доби 1920–1930-х рр. викликають з плином часу чимало суджень: від визнання вагомих досягнень у сільському господарстві до звинувачень у голодоморі 30-х років минулого століття. Варто нагадати, що радянська влада, скасувавши приватну власність на землю, здійснювала заходи державної організації великого соціалістичного землеробства [1]. Втім тогочасний державно-управлінський лад України втілювався урядовими рішеннями на кшталт "зорганізувати" гідний рівень продуктивності сільського господарства країни, залишаючи поки що поза увагою розвиток аграрної науки країни як такої у світовому розумінні згаданого поняття.

Із перших днів радянської доби науково-організаційним станом аграрної науки опікувався Сільськогосподарський науковий комітет України (СГНК України), що діяв у 1918–1927 рр. [2]. Після цього в 1927–1930 рр. на розвиток

аграрної науки впливала Науково-консультаційна рада (НКР) Наркомату землеробства УСРР [3]. До першого складу НКР разом із іншими досвідченими науковцями, увійшов і нещодавній випускник Українського інституту марксизму (УІМ) А.М. Сліпанський.

Коротко про долю і досвід на той час 30-річного науковця Андрія Миколайовича Сліпанського. Народився він 23 вересня 1896 р. в селянській родині на Київщині. Юнак рано залишився сиротою і почав батрачити. За кошти Таращанського земства талановитий хлопець закінчив сільськогосподарське училище в Дергачах (на Харківщині). За словами молодого Сліпанського, саме тут була школа селянського бунтарства: «...бідність, наруга, повне безправ'я заклали в мені фундамент революціонера» [4].

Він з молодю прилучився до революційного руху: в 1915 р. став гуртовцем, а у 1917 р. – членом Української партії есерів (УПСР). Із досліджень українських істориків відомо, що в лютому 1918 р. ліва опозиція в УПСР почала видавати власну газету «Боротьба», на шпальтах якої партія оголосила про відхід від попереднього партійного курсу, а на IV з'їзді була в більшості у складі обраного ЦК. Таким чином, на основі лівої опозиції фактично завершилося створення Української комуністичної партії (боротьбистів) – УКП(б) у серпні 1919 р. [5]. До складу УКП(б) належав і А.М. Сліпанський, який під впливом подій, що спричинило повалення самодержавства, брав активну участь у революційному русі. У травні 1917 р. він представляв Україну на першому Всеросійському з'їзді Рад селянських депутатів у Петрограді (не підтриманому більшовиками. – Авт.). Після закінчення роботи, український делегат затримався на деякий час у російській столиці, а восени повернувся на терени бурхливої України. Невдовзі селяни Охтирки на Сумщині обрали А.М. Сліпанського головою Ради робітничих, селянських і солдатських депутатів. У період Гетьманщини УПСР послала його на підпільну роботу до Київської губернії. Після встановлення Директорії селянство Білої Церкви обрало А.М. Сліпанського головою повітового виконкому і на цій посаді він продовжував партійну роботу. З наступом військ генерала А.І. Денікіна вимушений був за завданням партії піти в підпілля – на той час до

Одеси, де став головою Одеського губернського парткому. Після звільнення міста від білогвардійців та інтервентів А.М. Сліпанський повернувся до Києва, а в березні 1920 р. прибув до Харкова, де взяв участь в останній конференції УКП(б). У цьому зв'язку слід зауважити, що багато боротьбистів, хоч і поділяли програмні положення партії, але під впливом вимог української революції (війна, зовнішня інтервенція тощо), дедалі більше усвідомлювали згубність для країни розпорошеності революційних сил. Компартія, наголосимо, вважала боротьбистів впливовою політичною силою революційного часу, маючи на увазі насамперед її селянське **приречення**. Більшість представників УКП(б) знайшла вихід із цього становища: на IV конференції КП(б) України (березень 1920 р.) було прийнято ухвалу про злиття названих партій. Активний боротьбист А.М. Сліпанський голосував за нього. Він взяв участь у роботі партзібрання, і за ухвалою конференції його одразу перевели до складу членів РКП(б). Ідейна конфліктність зборів зробила матеріали конференції закритими аж до часів незалежності України. Встановлено, що цей партійний форум обрав А.М. Сліпанського делегатом IX з'їзду РКП(б).

Досліджуючи життєву і наукову долю А.М. Сліпанського та не маючи жодних інших підстав, автор має довіру до його слів: «...я йшов у партію більшовиків, чесно довіряючи цій партії і вважаючи її єдиною партією, яка бореться за інтереси робочих і селян» [6]. Отже, 24-річний А.М. Сліпанський прийнявся більшовицькою ідеєю.

Після завершення української революції 1917-1920 рр. почалося відновлення зруйнованого господарства. У травні 1920 р. Полтавський губвиконком призначив А.М. Сліпанського завідувачем земельного відділу. За його участю відбувся ідейний злам, коли в Полтавському Всеработземлісі меншовики відійшли на другорядний план, а самого А.М. Сліпанського в жовтні 1920 р. обрали до складу першого губернського правління профспілки [7]. З наступного року він очолював сільськогосподарське управління Київського губвиконкому, із середини 1923 р. – керував губернським сільським союзом Київського краю. На губернському з'їзді рад Київщини (січень 1924 р.) його обрали членом губвиконкому.

Диплом про вищу освіту А.М. Сліпанський отримав у 1924 р., після закінчення Київського сільськогосподарського інституту, де захистив свою дипломну роботу з проблем кооперативної справи. У 1925–1928 рр. він навчався в Українському інституті марксизму (УІМ) у м. Харкові. Він був настільки активним вихованцем аграрної кафедри, що саме його призначили налагоджувати наукові стосунки із союзними вченими. На цій підставі прізвище Сліпанського вперше з'явилося в академічних довідниках Союзу РСР [8].

По закінченні УІМ А.М. Сліпанський розпочав педагогічну роботу в Харківському сільськогосподарському інституті. Незабаром став завідувачем кафедри сільськогосподарської економії, отримав звання професора. Добре володів англійською та німецькою мовами. Завзято займався проблемами аграрної економіки. Студенти, які наприкінці 20-х років минулого століття долучалися до аграрної освіти, вчилися по книгах А.М. Сліпанського: «Шляхи селянства до нового життя» (1927 р.), «Кредит і його роль в розвитку сільськогосподарської України» (1928 р.), «Предмет та методи сільськогосподарської економіки» (1929 р.) та інші.

Зважаючи на тогочасні обставини, зокрема на нестачу кваліфікованих кадрів аграрного профілю, Наркомзем доручив професору А.М. Сліпанському започатковувати роботу щойно створеного у 1928 р. Українського науково-дослідного інституту економіки й організації сільського господарства (УНДІЕСГ). Він перебував на посаді заступника директора, але шукав і знайшов добре підготовленого економіста-аграрія М.М. Кажанова, якого затвердили першим директором УНДІЕСГ.

Учорашній батрак, якому радянська влада довірила керувати місцевими земельними структурами, одразу відчув потенціальні можливості колективних форм селянської праці. Втім продуктивність аграріїв вимагала економічного обґрунтування. Тому, враховуючи вище перелічені підстави, поява молодого професора, але із значним землеробським досвідом у складі НКР Наркомзему УСРР, зовсім не дивує. Мало того, наукового фахівця, який вже виявив організаційний талан, одразу ж обрали заступником голови НКР. А подальші

ухвали названої ради, здебільшого, ініціювалися саме ним. На той час питання визначення організаційно-виробничих типів сільського господарства України були предметом гострих дискусій між ученими і практиками. Обговорення пов'язувалося, з одного боку, з роллю України як основного зернового району Радянського Союзу, а з іншого – з умовами її розвитку як індустріального регіону. Українська, в особі Уряду УРСР і ЦК КП(б) України очікувала пропозицій від НКР НКЗС УСРР для вирішення комплексу проблем аграрної науки і практики сільського господарства країни. Професор А.М. Сліпанський наполягав, що організація сільського господарства, як державно-управлінський захід, добігає завершення, тому потрібно робити ставку на широкий розвиток аграрної науки з авангардним методом – створенням науково-дослідницьких інститутів. На засіданні НКР він зазначав, що інститути слід створювати таким чином, щоб охопити *найголовніші галузі сільськогосподарської науки із комплексом проблем наукової стратегії*.

Таким чином, Наркомзем, спираючись на поради НКР, дійшов висновку про потребу зміни організації дослідної справи шляхом створення інститутів аграрного профілю у відповідних галузях сільськогосподарського сектору країни. Формувалося позитивне сприйняття посадовцями владних структур цього питання. Ідея створення наукових інститутів поступово розумілася урядовцями. Вперше на засіданні Уряду 5 квітня 1930 року предметно говорили про «розпорошеність» науково-дослідних установ, потребу більшості з них «сконцентрувати» в «єдиній системі» Наркомзему, щоб ліквідувати існуючий паралелізм та роздробленість [9]. Лише Всесоюзна академія сільськогосподарських наук імені В.І. Леніна дещо зволікала з розв'язанням цього питання, оскільки щоразу турбувалася про підпорядкованість ВАСГНІЛу тих чи інших інститутів. На цій підставі навіть XII з'їзд Рад (1931 р.) підтримав урядову пропозицію поставити на чолі наукових установ «єдиний керівний науковий центр» [10]. В архівних сховищах знайдено дві ухвали українського уряду, які санкціонували створення сільськогосподарської академії наук. Вбачається, що завдяки практичним старанням прибічника аграрної науки – А.М. Сліпанського,

Раднарком УСРР 22 травня 1931 р. прийняв постанову «Про організацію Всеукраїнської академії сільськогосподарських наук» (ВУАСГН). В ухвалі підкреслювалося, що ВУАСГН організовувалася у віданні Наркомзему УСРР «як асоціація» сільськогосподарських науково-дослідних інститутів, підпорядкованих також і ВАСГНІЛу [11].

З відома Уряду УСРР було затверджено президію ВУАСГН: президентом призначили академіка-грунтознавця О.Н. Соколовського, а першим віце-президентом – професора А.М. Сліпанського. За два роки, коли віце-президент безпосередньо очолював ВУАСГН, було проведено п'ять пленумів з обговорення найважливіших питань аграрної тематики, президія затвердила понад тисячу рішень, яких чекав аграрний сектор, *вперше* в Союзі було розроблено тематичний науковий річний план, який пришвидшив розвиток аграрної науки країни. У незалежній Україні наукову діяльність ВУАСГН почали висвітлювати переважно документальними матеріалами [12]. Утім, як свідчать архівні матеріали щодо наукової діяльності ВУАСГН, є ще чимало недосліджених фактів і проблем.

Діяльність наукових установ, яких наприкінці 1932 року в Україні налічувалося 275 од., дедалі більше непокоїла українську владу. Незважаючи на короткий час свого існування, низка НДІ, за визначенням можновладців, дійсно «досягла серйозних наслідків». Проте перевірка Наркомату робітничо-селянської інспекції УСРР виявила, що частина НДІ взагалі «нічого корисного не зробила», бо вони виконували відірвані від галузевої тематики малозначущі розробки тощо. В основному йшлося про НДІ Всеукраїнської академії наук (ВУАН). Про це Голова РНК УСРР В.Я. Чубар інформував керівників ЦК КП(б) України й згадав про ВУАСГН. Остання намагалася обмежити щорічну кількість наукових тем півсотнею і лише деякі НДІ перевищували цю межу. Перевантаження мотивувалося вагомими причинами: госпрозрахунком чи нав'язувалася керівними господарськими установами. Однак це була установка, якою віце-президент ВУАСГН посилював ефективність наукових розробок. І влада з його доказами погоджувалася. Проте в системі НДІ було чимало сумісників, гальмувалася реалізація розробок, затримувалася публікація наукових праць, не поліпшувалися

науково-побутові умови фахівців тощо [13]. Запропонований керівником Уряду проект ухвали про розв'язання виявлених проблем у НДІ владою був реалізований у наступних роках.

Зауважимо, що до цього часу йшлося про розвиток аграрної науки через науково-дослідні інститути та створення науково-організаційного центру у вигляді чинної ВУАСГН. Також слід додати, що 15 лютого 1933 року компартійна комісія висунула кандидатуру професора А.М. Сліпанського (і разом із ним ще 6 осіб. – Авт.) претендентами на обрання членами-кореспондентами по I Відділу ВУАН з питань сільського господарства [14]. Втім так звану «здорову оцінку подій» зламали явища голодомору 1932–1933 рр. Московський вплив на українське суспільство – тема іншої публікації. Проте й наслідки голодомору також мають бути предметом дослідження. Спробуємо проаналізувати ці наслідки на прикладі розвитку радянської, в тому числі української, науки, зокрема аграрної. За темою нашої публікації зазначимо, що ефект голодомору переформатував чимало функцій державно-управлінської сфери. Позначилися зміни й на майбутті аграрної науки України та й Союзу РСР, як і на долі багатьох наукових постатей. Такий приклад дає вивчення долі А.М. Сліпанського. У протоколі ЦКК КП(б) України № 104 від 20 липня 1933 року йдеться про те, що віце-президент ВУАСГН звинувачений у тому, що був "активним учасником контрреволюційної фашистської організації, яка ставила своєю метою скинення Радвлади шляхом військового повстання". Він виключений із лав компартії, як класово-ворожий елемент, що "проліз в партію із метою контрреволюційно-шкідницької роботи". Наголосимо: ні слова про результати наукової діяльності звинуваченого. Постанова Партколегії ЦКК КП(б) України від 8 вересня 1933 року «По делу бывших работников Академии с.-х. наук им. Ленина» (так у тесті. – Авт.) із компартії виключені майже всі науковці ВУАСГН, які «підпали під вплив контрреволюціонера із партбілетом – Сліпанського» чи його групи. За матеріалами карної справи 2 червня 1933 року віце-президент ВУАСГН був заарештований. Ухвалою судової трійки при колегії ДПУ УРСР від 26 листопада 1933 року йому було визначено покарання у виправно-трудових таборах терміном

на п'ять років, а постановою особливої наради при НКВС СРСР від 21 липня 1937 року термін покарання подовжений ще на п'ять років таборів. Він помер у 1942 року так і не повернувшись із заслання.

Науковою діяльністю професор більше не займався. Втім, нас цікавить, а які ж події відбувалися в радянсько-українській аграрній науці надалі?

РНК УСРР і ЦК КП(б) України 9 серпня 1933 року ухвалили спільне рішення «Про роботу Всеукраїнської академії сільськогосподарських наук у справі підвищення врожайності». Визнано роботу ВУАСГН у зазначеному питанні «незадовільною», а деякі наукові заходи навіть «гальмували» будівництво соцгосподарювання. Зазначене сталося «внаслідок того, що до керівництва ВУАСГН пролізли класово-ворожі й контрреволюційні елементи, які направляли роботу академії в бік створення та побільшення перешкод на шляху розвитку колгоспного та радгоспного соціалістичного господарства». Далі ухвалювалася низка заходів, для виправлення становища: із складу ВУАСГН були виключені усі члени президії академії на чолі з А.М. Сліпанським, пропонувалося, щоб фракція ВУАСГН перебудовувала організацію й керівництво науково-дослідною роботою, підвищила роль комуністів-науковців, переглянула наукову тематику на 1933 рік, зміцнила кадрове забезпечення академії, для чого "переглянула" особовий склад та поповнила НДІ новими фахівцями чисельністю до 100, насамперед, агрономами-практиками, заборонивши «відривання» науковців на поточні справи. Передбачалося «радикально» переглянути підготовку аспірантури, зокрема, провести у вересні 1933 року додатковий добір нових – до «150 товаришів», поліпшити матеріально-технічну базу існуючих НДІ, навіть збільшити в 1934 році асигнування ВУАСГН та її підрозділів на покращення відповідного обладнання. Додамо, за матеріалами дослідження, що за проханнями першого віце-президента керівництво ВУАСГН неодноразово пропонувало владі вирішити ці питання, але... Іншими словами вагомість наукового слова ВУАСГН почала втрачатися.

Дедалі більше ВУАСГН охоплювали політичні процеси, які вирували в країні. Політбюро ЦК КП(б) України у лютому 1935 року, розглядаючи питання про долю ВУАСГН, погодилося із пропозицією НКЗС УСРР про ліквідацію

академії та доручило комісії в складі першого заступника Голови РНК УСРР І.С. Шелехеса (голова), наркома землеробства УСРР Л.Л. Паперного та З.Й. Сидерського – із ЦК КП(б) України визначити остаточну сітку сільськогосподарських НДІ, порядок керівництва ними та зміцнити їх кадрами, зокрема, за рахунок фахівців сільськогосподарської академії, яку передбачалося ліквідувати, а відповідні пропозиції внести на розгляд секретаріату ЦК. Згідно з наказом Наркомзему УСРР від 31 березня 1935 року було прийнято рішення про ліквідацію академії. Для вирішення остаточних питань створено ліквідаційну комісію. ВУАСГН як керівний науково-організаційний орган, припинила своє існування 15 квітня 1935 року [12].

Втім проблема існування аграрної науки як такої не втрачалася. Українська влада продовжувала пошук інших важелів національного впливу на розвиток аграрної науки на республіканських теренах. На II конференції сільських кореспондентів (березень 1934 р.) парткерівництво Харківщини оголосило про створення так званих "хат-лабораторій", головним завданням яких передбачалося: бути "центром" масової виробничо-технічної діяльності – провадити бесіди, рейди, перевірки тощо в період усіх сільськогосподарських робіт, активно сигналізувати про необхідність проведення певних агротехнічних заходів, допомагати контролювати якість сільгоспробіт тощо. У квітні того ж року в колгоспі на Харківщині було організовано першу хату-лабораторію на Україні, навіть найпершу в Радянському Союзі. Наркомзем УСРР оголосив постанову колегії «Про організацію колгоспних хат-лабораторій» 16 квітня 1934 року. Характерним прикладом було кількісне збільшення мережі хат-лабораторій, тобто на початок 1936 року хати-лабораторії різного аграрного спрямування діяли майже у третині колгоспів України. І хоча хати-лабораторії за своїм статусом так і не "витягували" аграрну науку з її багатогалузевою ознакою, українська влада через апарат НКЗС УСРР здійснювали державну підтримку хат-лабораторій [16].

Найвища українська влада, констатуєчи основні проблеми підвищення врожайності та підвищення продуктивності сільських господарств, вимушена визнати, що «найважливішим недоліком» роботи НДІ і станцій було

розпорошення сил, уваги і коштів на десятки тем, непосильних для інститутів, «частонадуманих, мало актуальних і неперспективних для розвитку сільського господарства». Цей негативний висновок міститься у програмній ухвалі РНК УСРР і ЦК КП(б) України від 29 вересня 1935 року «О состоянии и задачах научно-исследовательской работы в сельском хозяйстве». Насамперед, влада зазначала, що ВУАСГН створювалася для об'єднання й науково-дослідницького керівництва роботою інститутів. Втім не справилася із покладеними на неї завданнями, стала на шлях адміністрування науково-дослідницької роботи, виявилася «средостением» між науково-дослідними установами та Наркомземом УСРР. У другому розділі, спираючись на постанову РНК СРСР від 1 лютого 1935 року, передбачалися заходи та організація роботи мережі НДІ і станцій Наркомзему УСРР, у третьому – пропонувалися заходи щодо поліпшення керівництва сільськогосподарськими науково-дослідними установами і кадрами НДІ та дослідних станцій. У зв'язку із «ліквідацією» ВУАСГН пропонувалося керівництво сільськогосподарськими науково-дослідними установами покласти «безпосередньо» на Наркома землеробства УСРР (на той час Л.Л. Паперний. – Авт.), створивши «наукову раду» у складі директорів і заступників директорів з наукової частини НДІ, академіків і вчених, які «працюють у галузі сільського господарства», додавши до них – «кращих виробничників» земельної системи МТС (агрономів, зоотехніків, інженерів тощо) та начальників основних виробничих управлінь Наркомзему УСРР [17]. Нарком визначив склад Наукової ради, а ЦК – затвердив. Однак в архівах не знайдено матеріалів щодо практичних наслідків роботи Ради в напрямі подальшого розвитку української аграрної науки. Втім, детально вивчаючи історію ВУАСГН, організацію її наукової діяльності, можна стверджувати, що її керманічі, повторимося, вже ставили перед урядовими органами ці питання, але свого часу підтримки не дочекалися.

Все ж світова аграрна наука розвивалася, про що було відомо українським лідерам. Внесок вітчизняної аграрної науки в сільськогосподарській сектор не був відчутним, але його чекали швидким. Українське урядництво слідкувало і за кроками московського кормила стосовно аграрної наукової сфери. Раднарком

Союзу РСР прийняв 25 квітня 1934 року рішення щодо переведення Академії наук СРСР до Москви. Передбачалося, що переїзд мав завершитися до 1 липня 1934 року, а сама академія переходила до "відання" союзного уряду [18]. Проте, невдовзі союзний уряд розглянув ще три питання, назва яких, а тим більше ознайомлення із текстами ухвалених документів, свідчать, за сьогоденними поняттями, про одержавлення аграрної науки. Так, РНК СРСР надав проблемам сільськогосподарської науки найбільшу увагу, оскільки 16 липня 1934 року розглянув питання «Про роботу Всесоюзної академії сільськогосподарських наук ім. В.І. Леніна», «Про план робіт Всесоюзної академії сільськогосподарських наук ім. В.І. Леніна» та «Про затвердження статуту Всесоюзної академії сільськогосподарських наук ім. В.І. Леніна». Вказавши на незадовільну роботу ВУАСГНІЛу, основними причинами недоброякісної роботи Академії Раднарком СРСР назвав, за текстом затверджених ухвал, неправильну організацію побудови академічної установи, вузьку спеціалізацію наукової роботи, недостатнє наукове узагальнення передового досвіду. Уряд СРСР переглянув підпорядкованість і здійснив масову реорганізацію НДІ держави, зокрема перевів у відання Наркомзему УСРР 25 НДІ і досвідних станцій. Було визначено, що відкриття нових науково-дослідних установ мало проводитися «лише» з дозволу уряду. Погоджено урядовою постановою план роботи ВУАСГНІЛу та затверджено статут названої Академії [19].

Український владний пошук шляхів розвитку національної аграрної науки завершився московською порадою: РНК УРСР і ЦК КП(б) України прийняли 8 лютого 1941 року ухвалу щодо організації Української філії ВАСГНІЛу. Найвища українська влада погодила створити "організаційне бюро" цієї філії з кількістю до 10 членів. На оргбюро покладалося наукове вирішення 10 найскладніших аграрних проблем, але вчені мали досліджувати їх силами «інститутів і дослідних станцій», підпорядкованих Наркомзему УРСР (схоже на колишню ВУАСГН. – Авт.) та за участю агрономів сільськогосподарського виробництва і колгоспників-дослідників із хат-лабораторій. До того ж Наркомзем мав передбачити експериментально-виробничу базу, потурбуватися про штати, кошторис, виділити

приміщення, а Київська міськрада – надати 6 квартир для московських учених [20]. Тут варто зазначити, що початок Великої Вітчизняної війни зруйнував майбутні плани розвитку аграрної науки, накреслені урядовцями України.

Висновки. Розвиток вітчизняної аграрної науки мав втілюватися за світовими правилами. Однак радянська влада в 1920–1930-х рр. підкорила їх принципам класової ідеології, на підставі яких найвищими в суспільстві постали політичні ознаки. І хоча переконання мали різні засади, але в радянському суспільстві вони існували паралельно. Під цей різночинець потрапило чимало радянських громадян, селянських трударів, вчених-аграріїв тощо. Професор А.М. Сліпанський – керівник компартійної фракції і віце-президент ВУАСГН повідомляв керівників української влади про наявність проблем у діяльності керованої ним академії, але не одержав підтримки. Хоча дещо пізніше урядовці визнали за необхідне створити нормальні умови для продуктивної діяльності науковців-аграріїв, але це вже сталося наперекір поданням професора, репресованого за політичними ознаками.

Зазначені суперечності позначилися й на майбутті української аграрної науки, у будь-якому разі – до початку Другої світової війни. Довоєнний розвиток колективних форм селянської праці здійснювався під примусом владної організації селянського господарювання, проте зовсім не так, як вважав професор А.М. Сліпанський, тобто на ґрунті аграрно-наукових досягнень. Відбулося це, вважаємо, за рахунок одержавлення аграрної науки радянської доби, як наслідок державної власності на землю. Вона, зокрема, існує й сьогодні...

Список використаної літератури

1. *Сельскохозяйственная энциклопедия* : в 4 т. – 1-е изд. – М., 1931–1934. – Т. 1. – С. 80–82.
2. *Сільськогосподарський науковий комітет України (1918–1927 рр.)* : зб. док. і матеріалів / УААН, ДНСГБ ; уклад. : В. А. Вергунов, А. С. Білоцерківська, Б. К. Супіханов, С. Д. Коваленко ; під заг. ред. М. В. Зубця, Ю. Ф. Мельника ; наук. ред. В. А. Вергунов. – К., 2006. – 527 с.
3. *Науково-консультаційна рада Народного комісаріату земельних справ УСРР (1927–1930 рр.)* : зб. док. і матеріалів / НААН України, ДНСГБ ; уклад. : В. А. Вергунов, О. О. Черниш, З. П. Кірпиць, А. С. Білоцерківська, Ю. О. Соколюк ; під заг. ред. М. В. Зубця, Ю. Ф. Мельника ; наук. ред. В. А. Вергунов. – К., 2010. – 600 с.
4. *Державний архів Харківської області*, ф. ФР 6452, оп. 3. У 2 т. Справа А. М. Сліпанського.
5. *Політична історія України. ХХ століття* : у 6 т. / ред. кол. : І. Ф. Курас (голова) та ін. – К., 2002–2003.
6. *Державний архів Харківської області*, ф. ФР 6452, оп. 3. У 2 т. Справа А. М. Сліпанського.
7. *Кедер А.* Всероботземлес на Украине. 1919–1921 гг. / А. Кедер. – Х., 1921. – 108 с.
8. *Наука и научные работники СССР / Академия наук СССР.* – Л., 1928. – Ч. VI. Научные работники СССР без Москвы и Ленинграда. – С. 486.
9. *ЦДАВО України*, ф. 1229, оп. 1, спр. 126, арк. 21–22 зв.
10. *Резолюції Всеукраїнських з'їздів Рад робітничих, селянських та червоноармійських депутатів.* – Х., 1932. – С. 357.
11. *Збірник законів та розпоряджень Робітничо-Селянського Уряду України.* – 1931. – № 18. – С. 389–390.
12. *Всеукраїнська академія сільськогосподарських наук* : зб. док. і матеріалів / В. А. Вергунов, І. В. Гриник, З. П. Кірпиць та ін. ; за наук. ред. В. А. Вергунова ; під заг. ред. Ю. Ф. Мельника. – К., 2006. – 314 с.
13. *ЦДАГО України*, ф. 1, оп. 20, спр. 6223, арк. 130–132.
14. *Історія Національної Академії Наук України. 1919–1933* : документи і матеріали. – К., 1998. – С. 272–273.
15. *Сборник законов и распоряжений Рабоче-Крестьянского Правительства УССР.* – 1938. – № 9-10. – С. 5.
16. *Збірник законів і розпоряджень Робітничо-Селянського Уряду України.* – 1935. – № 31. – С. 2–8.
17. *Известия ЦИК Союза ССР и ВЦИК.* – 1934. – 26 апр. – № 98.
18. *Збірник законів і розпоряджень Робітничо-Селянського Уряду СРСР.* – 1934. – № 37. – С. 515–540.
19. *Собрание постановлений и распоряжений Правительства УССР.* – 1941. – № 4. – С. 1–2.